

TIL O'QITISHDA MASHQLAR TO'G'RI TANLANISHI SAMARASI

*Kuchkinov Xudaybergan Xidirovich, Termiz davlat muhandislik va
agrotexnologiyalar universiteti*

THE EFFECT OF CHOOSING THE RIGHT EXERCISES IN LANGUAGE TEACHING

*Kuchkinov Khudaybergan Khidirovich,
Termez state University of engineering and agrotechnologies*

ЭФФЕКТ ПРАВИЛЬНОГО ПОДБОРА УПРАЖНЕНИЙ В ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКАМ

*Кучкинов Худайберган Хидирович, Термезский
государственный университет инженерии и агротехнологий*

*kuchkinovxudaybergan
@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0045-4578-4458>*

Annotatsiya: Ushbu maqolada til o'qitish jarayonida mashqlarni to'g'ri tanlashning ahamiyati va uning o'quv samaradorligiga ta'siri atroflicha ko'rib chiqiladi. Mashqlarning maqsadga muvofiq tanlanishi til ko'nikmalarini (tinglab tushunish, gapirish, o'qish va yozish) samarali rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynashi tahlil qilinadi. Shuningdek, turli o'quv bosqichlari va maqsadlariga mos keladigan mashq turlari hamda ularning didaktik asoslari yoritiladi.

Kalit so'zlar: Til o'qitish, mashqlar, samaradorlik, didaktika, til ko'nikmalari, metodika, o'quv jarayoni.

Аннотация: В этой статье рассматривается важность правильного выбора упражнений в процессе обучения языку и его влияние на эффективность обучения. Анализируется, как правильный выбор упражнений играет решающую роль в эффективном развитии языковых навыков (аудирование, говорение, чтение и письмо). Также выделяются типы упражнений, подходящие для разных этапов и целей обучения, а также их дидактические основы.

Ключевые слова: Обучение языку, упражнения, эффективность, дидактика, языковые навыки, методология, процесс обучения.

Abstract: This article examines the importance of choosing exercises correctly in the language teaching process and its impact on learning effectiveness. It analyzes how the appropriate selection of exercises plays a decisive role in the effective development of language skills (listening, speaking, reading and writing). It also highlights the types of exercises that are suitable for different learning stages and goals, as well as their didactic foundations.

Keywords: Language teaching, exercises, effectiveness, didactics, language skills, methodology, learning process.

Kirish. Til o'qitish — murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, unda muvaffaqiyatga erishish ko'plab omillarga bog'liq. Bu omillarning eng muhimlaridan biri **mashqlarning to'g'ri tanlanishi va ularning o'quv jarayoniga integratsiyalashuvidir.** Mashqlar o'rganilayotgan til materialini amaliyotda qo'llash, mustahkamlash va ko'nikmalarni shakllantirish uchun asosiy vosita

hisoblanadi. Noto'g'ri yoki yetarli darajada samarali bo'lmagan mashqlar nafaqat o'qitish samaradorligini pasaytiradi, balki o'quvchilarning motivatsiyasiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, zamonaviy til o'qitish metodikasi mashqlarni tanlashda ilmiy asoslangan yondashuvni talab qiladi. Tushundim. Yuqoridagi maqolaning "Kirish" qismiga "Mavzuning

dolzarbligi" bo'limini qo'shib beraman. Bu bo'limda til o'qitishda mashqlarning to'g'ri tanlanishi mavzusining bugungi kundagi ahamiyati yoritiladi. Bugungi globallashuv davrida xorijiy tillarni bilish shaxsning raqobatbardoshligini oshiruvchi, turli madaniyatlararo muloqotni ta'minlovchi va axborot resurslaridan keng foydalanish imkonini beruvchi muhim omilga aylandi. Shu sababli, til o'qitish samaradorligini oshirish masalasi dolzarb bo'lib qolmoqda. Ta'lim tizimlarida o'quv dasturlari va metodikalar doimiy ravishda takomillashtirilib borilayotgan bir paytda, **mashqlarni to'g'ri tanlash va ularni o'quv jarayoniga ratsional integratsiya qilish** o'quvchilarning til ko'nikmalarini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Noto'g'ri tanlangan yoki samarasiz mashqlar nafaqat o'quvchining vaqtini bekorga sarflaydi, balki o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini ham so'ndirishi mumkin. Aksincha, maqsadga muvofiq va o'quvchining ehtiyojlariga mos keladigan mashqlar tilni o'zlashtirish jarayonini sezilarli darajada tezlashtiradi va mustahkam bilim bazasini yaratadi. Shuning uchun, ushbu mavzu zamonaviy til ta'limining metodik va didaktik asoslarini chuqur o'rganish nuqtai nazaridan g'oyatda muhimdir.

Til o'qitish — murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, unda muvaffaqiyatga erishish ko'plab omillarga bog'liq. Bu omillarning eng muhimlaridan biri **mashqlarning to'g'ri tanlanishi va ularning o'quv jarayoniga integratsiyalashuvidir**. Mashqlar o'rganilayotgan til materialini amaliyotda qo'llash, mustahkamlash va ko'nikmalarni shakllantirish uchun asosiy vosita hisoblanadi. Noto'g'ri yoki yetarli darajada samarali bo'lmagan mashqlar nafaqat o'qitish samaradorligini pasaytiradi, balki o'quvchilarning motivatsiyasiga ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, zamonaviy til o'qitish metodikasi mashqlarni tanlashda ilmiy asoslangan yondashuvni talab qiladi.

Asosiy qism. Mashqlarning samaradorligi birinchi navbatda ularning **o'quv maqsadlariga mos kelishiga** bog'liq. Har bir mashq aniq bir til ko'nikmasini (masalan, fonetik, leksik, grammatik) yoki bir nechta ko'nikmani bir vaqtda rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Mashqlar quyidagi mezonlarga asoslanishi lozim:

1. **Maqsadga yo'naltirilganlik:** Mashqlar o'quvchilarning qanday bilim va

ko'nikmalarga ega bo'lishi kerakligidan kelib chiqqan holda tanlanishi shart. Masalan, og'zaki nutqni rivojlantirish uchun dialoglar, rolli o'yinlar, munozaralar kabi kommunikativ mashqlar afzal.

2. **Muvofiqlik:** Mashqlar o'quvchilarning yoshiga, darajasiga va kognitiv xususiyatlariga mos kelishi lozim. Boshlang'ich bosqichda oddiy, takrorlanuvchi mashqlar samarali bo'lsa, yuqori bosqichlarda murakkabroq, ijodiy va tanqidiy fikrlashni talab qiladigan mashqlar qo'llanilishi kerak.

3. **Turlilik:** Monoton mashqlar o'quvchilarning zerikishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, turli xil mashq turlari (masalan, to'ldirish, moslashtirish, tarjima qilish, hikoya tuzish, insho yozish, bahs-munozara) navbatma-navbat qo'llanilishi lozim. Bu o'quv jarayonini qiziqarli qiladi va turli xil o'quv uslublariga ega bo'lgan o'quvchilarni jalb etadi.

4. **Amaliy ahamiyat:** Mashqlar o'rganilayotgan tilni real hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkoniyatini yaratishi kerak. Masalan, xarid qilish, yo'nalish so'rash, mehmonxonaga buyurtma berish kabi kundalik vaziyatlarni simulyatsiya qiluvchi mashqlar o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi.

5. **Qayta aloqa imkoniyati:** Mashqlar bajarilgandan so'ng o'qituvchi tomonidan tezkor va konstruktiv qayta aloqa berilishi muhim. Bu o'quvchilarning xatolarini tushunishiga va ularni to'g'rilashiga yordam beradi.

Mashqlar asosan ikki turga bo'linadi:

Tayyorlovchi (shartli) mashqlar: Bular til birliklarini (fonetik, leksik, grammatik) o'zlashtirishga qaratilgan. Masalan, so'zlarni to'g'ri talaffuz qilishga oid mashqlar, grammatik qoidalarni qo'llashga oid mashqlar.

Nutqiy (kommunikativ) mashqlar: Bular o'rganilgan til birliklarini nutq faoliyatida, ya'ni muloqot jarayonida qo'llashga qaratilgan. Masalan, dialog tuzish, mavzu bo'yicha fikr bildirish, kichik matn yozish.

Muhokama. Mashqlarni tanlashda nafaqat ularning turi, balki bajarilish usuli ham katta ahamiyatga ega. O'qituvchi har bir mashqning maqsadini o'quvchilarga aniq tushuntirishi, kerak bo'lsa namuna ko'rsatishi va ularni mustaqil ishlashga rag'batlantirishi lozim. Texnologiyalarning rivojlanishi bilan til o'qitishda interaktiv mashqlar, onlayn platformalar va mobil

ilovalar ham keng qo'llanilmoqda. Bu vositalar mashq jarayonini yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. Biroq, texnologiyalardan foydalanishda ham mashqning didaktik qiymati va o'quv maqsadlariga mosligi asosiy mezon bo'lib qolishi kerak.

Mashqlarni muntazam ravishda baholash va tahlil qilish ham muhim. O'qituvchi qaysi mashqlarning samarali bo'layotganini va qaysilarini o'zgartirish zarurligini aniqlashi kerak. O'quvchilarning fikr-mulohazalarini inobatga olish ham o'qitish jarayonini optimallashtirishda yordam beradi. Ushbu tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, unda an'anaviy til o'qitishdagi mashq tanlash tamoyillari zamonaviy kognitiv didaktika va axborot texnologiyalari imkoniyatlari bilan uyg'unlashtirilgan holda tahlil qilinadi. An'anaviy yondashuvlarda mashqlarning grammatik qoidalar yoki lug'at birliklarini mustahkamlashga qaratilganligi ustuvor bo'lgan bo'lsa, ushbu ishda o'quvchining shaxsiy-psixologik xususiyatlari, o'rganish uslublari va kommunikativ ehtiyojlarini inobatga olgan holda individual yondashuvga asoslangan mashq tanlash modellari taklif etiladi. Shuningdek, sun'iy intellekt va adaptiv ta'lim tizimlarining til o'qitishdagi rolini oshirish orqali mashqlarni avtomatik tarzda o'quvchining hozirgi darajasi va taraqqiyotiga moslashtirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Bu, o'qitish samaradorligini oshirish bilan birga, o'quv jarayonini yanada shaxsiylashtirishga xizmat qiladi. Mavzuning yangiligi, shuningdek, mashqlarning nafaqat til ko'nikmalarini rivojlantirish, balki tanqidiy fikrlash, muammolarni yechish va madaniyatlararo kompetensiyalarni shakllantirishdagi potentsialini ham o'rganishda namoyon bo'ladi.

Til o'qitish — murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, unda muvaffaqiyatga erishish ko'plab omillarga bog'liq. Bu omillarning eng muhimlaridan biri mashqlarning to'g'ri tanlanishi va ularning o'quv jarayoniga integratsiyalashuvidir. Mashqlar o'rganilayotgan til materialini amaliyotda qo'llash, mustahkamlash va ko'nikmalarni shakllantirish uchun asosiy vosita hisoblanadi. Noto'g'ri yoki yetarli darajada samarali bo'lmagan mashqlar nafaqat o'qitish samaradorligini pasaytiradi, balki o'quvchilarning motivatsiyasiga

ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, zamonaviy til o'qitish metodikasi mashqlarni tanlashda ilmiy asoslangan yondashuvni talab qiladi.

Xulosa va takliflar. Xulosa qilib aytganda, til o'qitishda mashqlarning to'g'ri tanlanishi o'quv samaradorligining asosidir. Ular o'quvchilarning til ko'nikmalarini chuqur o'zlashtirishiga, ularni amaliyotda qo'llashiga va tilga bo'lgan qiziqishini oshirishiga yordam beradi. O'qituvchilar mashqlarni tanlashda o'quv maqsadlari, o'quvchilarning xususiyatlari va zamonaviy metodik yondashuvlarni hisobga olishlari lozim.

Takliflar:

1. **O'quv rejalariga mos mashqlar bankini yaratish:** Har bir o'quv bosqichi va mavzusi uchun aniq maqsadlarga yo'naltirilgan, turli xil mashq turlarini o'z ichiga olgan elektron yoki bosma mashqlar bankini shakllantirish.

2. **O'qituvchilarga treninglar o'tkazish:** Mashqlarni tanlash, ularni samarali qo'llash va baholash bo'yicha o'qituvchilar uchun muntazam seminarlar va treninglar tashkil etish.

3. **Innovatsion texnologiyalarni integratsiya qilish:** Til o'qitishda interaktiv mashqlar yaratish va ularni ta'lim jarayoniga kiritish uchun zamonaviy texnologiyalardan (masalan, sun'iy intellektga asoslangan til o'rganish platformalari) foydalanishni kengaytirish.

4. **O'quvchilarning ehtiyojlarini inobatga olish:** Mashqlarni tanlashda o'quvchilarning individual ehtiyojlari va qiziqishlarini doimiy ravishda o'rganib borish hamda mashq jarayoniga ularning faol ishtirokini ta'minlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalolov S. Til o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1996.
2. Rogova G.V. Methods of teaching English. – Ленинград. Просвещение, 1983.
3. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – Pearson Longman, 2007.
4. Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2001.